

För alltid elev.

- En idéanalys av grundskolans medborgarideal utifrån
Läraryrket och Lärarnas Riksförbunds medlemstidningar
samt grundskolans läroplan

Abstract

This essay examines which civic ideals that are described in the Swedish nine-year compulsory school, the journal from the Swedish Teachers Union and the journal from the National Union of Teachers in Sweden. One of the most important tasks for the nine-year compulsory school is to educate future citizens, however, other actors strive to influence the values and ideals during this education. The Swedish Teachers Union and the National Union of Teachers in Sweden are two of these actors and their journals are compared with the curriculum for the compulsory school from the Swedish National Agency for Education. By using qualitative analysis of ideas, two different dimensions of citizenship and theories of citizenship, active citizenship and the policy of activation, dominating ideals in the primary material are distinguished. The essay discusses the different existing interpretations of the concept “lifelong learning” and how citizen should be formed in the 2010s. Despite the three actors’ different civic ideals, this essay concludes the common view that the ideal citizen is responsible, committed, active and attending lifelong learning.

Nyckelord: Medborgarskapande, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Lgr 11, medborgarfostran, Aktiveringens politik.

Antal ord: 10434

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1.1	Syfte och frågeställningar.....	2
2	Bakgrund.....	3
2.1	Läroplanen.....	3
2.2	Läraryrket.....	4
2.3	Lärarnas Riksförbund.....	4
3	Teori.....	6
3.1	Medborgarskap.....	6
3.1.1	Den aktiva medborgaren.....	8
3.2	Aktiveringens politik.....	10
4	Metod och material.....	12
4.1	Idéanalys.....	12
4.1.1	Dimensioner.....	13
4.1.2	Metodkritik.....	15
4.2	Material.....	16
4.2.1	Offentligt tryck.....	16
4.2.2	Magasin.....	17
4.3	Avgränsning och urval.....	17
5	Resultat.....	19
5.1	Lgr 11.....	19
5.1.1	Det oberoende medborgarskapet.....	19
5.1.2	Det komunitära medborgarskapet.....	21
5.1.3	Sammanfattning av Lgr 11.....	22
5.2	Pedagogiska Magasinet.....	23
5.2.1	Det oberoende medborgarskapet.....	23
5.2.2	Det komunitära medborgarskapet.....	24
5.2.3	Sammanfattning av Pedagogiska Magasinet ledarsida.....	27
5.3	Skolvärlden.....	28
5.3.1	Det oberoende medborgarskapet.....	28
5.3.2	Det komunitära medborgarskapet.....	30
5.3.3	Sammanfattning av Skolvärldens ledarsida.....	32
5.4	Likheter och skillnader mellan Lgr 11, Pedagogiska Magasinet och Skolvärlden.....	33
5.4.1	Likheter.....	33
5.4.2	Skillnader.....	34
6	Slutdiskussion.....	36
	Referenser.....	38

1 Inledning

Utbildning, medborgarskap och fostran är tre tätt sammanvävda begrepp och skolan är en viktig plattform för att fostra framtidens medborgare. Dahlstedt & Olson (2013) menar att medborgarfostran är ett begrepp som har olika innebörd beroende på dess historiska och sociala kontext. Medborgarfostran är ett av skolans huvudmål, i grundskolan styrs elever explicit och implicit mot olika medborgarideal. Svensk grundskola är en obligatorisk skolform som innefattar årskurs 1 till 9. Elever ska under skolgången fostras till demokratiskt tänkande och ansvarsfulla medborgare. Utöver demokratiuppdraget har skolan även ett kunskapsuppdrag, eleverna ska uppnå vissa kriterier och ha en viss utvecklingskurva. Skolan är en viktig samhällsinstitution utifrån förståelsen att utbildningssystemets uppgift till stor grad är att fostra eleverna till att reproducera kompetenser som anses viktiga i nutid, men de ska även fostras för framtiden.

Det är politiska beslut som lägger grunden för vilka värderingar som ska förmedlas till grundskolans elever, men det finns flera politiska aktörer inom utbildningsväsendet som försöker påverka den utbildningspolitiska agendan. Lärarförbundet (LR) och Lärarnas Riksförbund (LRF) är de två av dessa aktörer som vill påverka utbildningspolitiken. Båda två facken representerar lärare, men även yrkes- och studievägledare, skolledare och övrig pedagogisk personal som arbetar inom skolan. LR och LRF bedriver utöver fackligt arbete även opinionsarbete för att påverka utbildningspolitiken. Jag har i uppsatsen valt att analysera Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Reviderad 2016), en av LR:s tidningar, Pedagogiska Magasinet och deras ledarsida samt LRF:s tidning Skolvärlden och deras ledarsida. Medborgarfostran har en stark koppling till grundskolan och jag anser att det är av stor vikt att undersöka vilka medborgare som fostras i läroplanen men som också utmejslas i Pedagogiska Magasinet och Skolvärlden. Det är även viktigt att analysera eventuella likheter och skillnader mellan LR:s och LRF:s medborgarideal samt vilka medborgarideal som framhävs i läroplanen (Lgr 11). Vilka medborgarideal som framkommer påvisar en politisk agenda, varje enskild politisk sakfråga har

utgångspunkten i ett idealt medborgarskap. De idealen kan framstå som av naturen givna och kampen om medborgarideal som formar vår samtid och vår framtid blir svår att förstå (Dahlstedt 2009, 10f). Därför tycker jag det är viktigt att undersöka vilka medborgarideal som framhävs i mitt material.

1.1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att förstå och undersöka den medborgarfostran som förespråkas av LR och LRF samt i Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 reviderad 2016, Lgr 11. Medborgaridealen som förespråkas av de olika aktörerna kommer jämföras för att visa på eventuella likheter och skillnader. Sist kommer jag diskutera vilka konsekvenser de två lärarförbundens inverkan på grundskolans utbildning kan innebära. För att undersöka det här ställs följande frågor:

Vilka medborgarideal beskrivs i Lgr11?

Vilka medborgarideal beskrivs i Pedagogiska Magasinet?

Vilka medborgarideal beskrivs i Skolvärlden?

Vilka likheter och skillnader finns det mellan de olika aktörerna gällande medborgarideal?

Uppsatsen tar avstamp i teorier om medborgarskap, den aktiva medborgaren och aktiveringens politik. Detta i syfte att kunna besvara uppsatsens frågeställningar.

2 Bakgrund

2.1 Läroplanen

Läroplanen har alltid varit ett styrdokument som innehåller både riktlinjer, övergripande mål, kursplaner och timplaner. Läroplanen ska betraktas som ett politiskt dokument som både uttrycker politiska ändamål men också fungerar som ett styrmedel för den konkreta undervisningen (Olson 2008, 19f). Sverige har en obligatorisk skolplikt vilket innefattar årskurs 1 till 9 och det primära målet är att förmedla kunskap och en värdegrund som ska förbereda eleverna till samhället.

Sverige har utfärdat fem läroplaner: 1962 (Lgr 62), 1969 (Lgr 69), 1980 (Lgr 80), 1994 (Lpo 94) och nu senast 2011 (Lgr 11) vilket kom i en reviderad utgåva 2016. Läroplanen har präglats av sin samhällseliga kontext och påvisar en viss världsbild samt en viss samhälls- och kunskapssyn. Läroplanen belyser således skolans utveckling och plats i samhället vilket gör att styrdokumentet ständigt utsätts för förändringar och omtolkningar. Under efterkrigstiden kännetecknades utbildningen av en motverkan mot marknadens polariserade effekter och en ambition att utjämna ojämlikheter. Demokratin var grunden till skolans utformning och rätten till likvärdig utbildning sågs som en social rättighet. Kollektivet var viktigare än den enskilda medborgaren och varje medborgare skulle känna ett solidaritetsansvar. I Lgr 69 skulle eleverna lära sig finna arbetsglädje och även förberedas för fortsatt utbildning och verksamhet i arbetslivet (Lgr 69, 13). I Lgr 80 skulle skolan fostra medborgare till att kunna förstärka och bära upp demokratiska principer (Lgr 80, 18f). Skolan skulle verka för jämlikhet mellan könen och söka solidaritet med de utsatta grupperna inom och utom landet. Dock försköts den svenska utbildningspolitiken under 1980-talet, skolan gick från "public good" till "private good". Från kollektiv till individ, från demokrati till marknad, offentlig till privat, yttre till inre krav och förvaltningsdiskursen gick från regel- till målstyrning. Skolan rörde sig gradvis till att handla om ansvar och valfrihet. Utbildningens arbetsformer anpassade sig i allt större grad mot arbetsmarknadens ständigt föränderliga krav (Dahlstedt & Olson 2013, 75). I Lpo 94

anser Skolverket det viktigt för skolan att fostra demokratiska medborgare som kan ta ansvar för sin utbildning och anpassa den till arbetsmarknaden (Lpo 94, 8). Lgr 11 kommer redovisas i teoriavsnittet och analyseras i uppsatsens resultatdel.

2.2 Lärarförbundet

LR är ett fackligt yrkesförbund för lärare inom alla kategorier; skollära, lärarstudier, studie- och yrkesvägledare. LR har 230 000 medlemmar och är Sveriges största lärarorganisation. LR bildades 1991 och är en sammanslagning mellan Svenska facklärarförbundet (SFL) och Sveriges Lärarförbund (SL). LR driver frågor som är viktiga för medlemmarna. Mer specifikt handlar det om försök till att motverka den rådande lärarbristen samt att lärarna ska få mindre arbetsbelastning och högre lön (Lärarförbundet 2013). Alla medlemmar i LR får hem Lärarnas tidning och Pedagogiska Magasinet. Lärarnas tidning kommer ut 18 gånger per år och är en nyhetstidning för lärare. Pedagogiska Magasinet däremot kommer enbart ut med fyra nummer per år och inriktar sig på forskning, debatt och utbildning (Lärarförbundet 2016).

2.3 Lärarnas Riksförbund

LRF är ett akademiskt förbund som enbart organiserar behöriga lärare och yrkes- och studievägledare. LRF har cirka 90 000 medlemmar och är således en av de största förbunden inom Saco (Sveriges akademikers centralorganisation). LRF företräder enbart behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare vilket också är den största skillnaden förbunden emellan. LR anser att alla lärare har ett gemensamt pedagogiskt uppdrag och det är förbundets uppgift att skapa ett stabilt skolsystem med alla lärare. LRF anser däremot att de ska vara ett yrkesförbund som enbart representerar behöriga

lärare och vägledare, inte skollära (Lärarnas Riksförbund, 2017). Skolvärlden är LRF:s månadsmagasin, vars mål är att öka kunskapen och intresset kring lärarnas vardag och skolan i allmänhet. Skolvärlden ska även fungera som ett opinionsbildande organ och bidra till att öka kunskapen om LRF:s ståndpunkter och arbete (Lärarnas Riksförbund, 2017).

3 Teori

För att analysera mitt primärmaterial väljer jag att använda mig av nedan beskrivna teorier. Jag ämnar få insikt kring vilka medborgarideal som beskrivs i materialet, hur de skiljer sig åt samt vilka konsekvenser lärarförbundens inflytande på skolan kan ge. Fokus ligger inte på till vilken grad de olika lärarförbundens inflytande kan ge och jag är inte ute efter att kvantitativt mäta det, men teorierna ger en god input vad gäller medborgarskap och hur medborgarideal växer fram samt vilka ideal som är dominerande i samhället.

3.1 Medborgarskap

Medborgarskap är uppsatsens mest centrala begrepp. Det är ett mångfacetterat begrepp som kommer i många olika skepnader och former beroende på tid och rum (Dahlstedt & Olson 2013, 9ff). Vardagligt uttryckt är medborgarskapet ett juridiskt medlemskap i en nation. Medborgarskapet innehåller en rad rättigheter och skyldigheter vilket knyter an till ett omdiskuterat ämne inom samhällsvetenskapen, nämligen medborgarskapets rättigheter och skyldigheter samt gapet däremellan (Dahlstedt & Olson 2013, 14ff). En väsentlig del av dagens teorier om medborgarskap tar avstamp i T.H. Marshalls forskning om medborgarskapets framväxt i 1940-talets Storbritannien. Likaså tar Magnus Dahlstedt och Maria Olson (2013) ansats i Marshalls teori (2013 [1950]).

Efterkrigstiden i Europa präglades av optimism och de västerländska länderna började bygga ut sin välfärdssektor. Medborgaren skulle få en rad olika välfärdstjänster och samhället hade enligt Marshall stora ambitioner om framtiden. Marshall definierar medborgarskap som fullvärdigt medlemskap i samhällsgemenskapen, vilket bygger på ett socialt kontrakt mellan medborgaren och staten där individen får en rad olika rättigheter och skyldigheter (Dahlstedt 2009, 12). Han delar in medborgarskapsrättigheter i tre kategorier som alla kom linjärt efter varandra. Först fick medborgaren civila rättigheter, vilket Marshall betecknar som nödvändiga för individuell frihet; yttrande- och religionsfrihet samt likhet inför lagen. Därefter utvecklades medborgarens politiska rättigheter som enligt Marshall bestod av rösträttigheter

och rättigheten att ställa upp i politiska val. Sist fick medborgaren sociala rättigheter vilket innefattar rätt till arbete, boende och utbildning samt att medborgaren får ta del av välfärden. De sociala rättigheterna kompletterar och fördjupar Marshalls civila och politiska rättigheter. Rätten till utbildning är en social rättighet och en förutsättning för att hålla ihop nationalstaten (Dahlstedt 2009, 12f).

Det krävs en djupare förståelse av medborgarskap och hur medborgare fostras. Barbara Cruikshank menar att medborgarskap även kan betraktas som en skapelse och att "medborgare föds inte, de skapas" (Cruikshank 1999, 3). Medborgare ska ses som ett subjekt. Det subjektet fylls med värden och kan styras utifrån politiska idéer om vad som anses vara en önskvärd medborgare. Medborgarskapande innefattar många olika domäner och platser där en individs medborgarskap konstrueras. Cruikshank anser att en demokratisk medborgare är ett resultat av ett fostransprojekt som är i ständig förändring, varar hela livet och sker i alla olika samhällssfärer (Dahlstedt & Olson 2013, 17f). Jag vill undersöka vilka medborgarideal som en elev fostras till vilket innebär att jag ser medborgaren som ett subjekt. Det subjektet fylls med värden och kan styras utifrån politiska idéer om vad som anses vara en önskvärd medborgare. Utifrån Cruikshanks förståelse av medborgaren blir det viktigt att granska hur den ideala medborgaren utmejslas i mitt primärmaterial. Vad är önskvärt, vilket är idealet och hur uppnås idealet? (Dahlstedt & Olson 2013, 15).

Det blir viktigt att förstå hur skolan fostrar medborgare och det gör jag utifrån premissen att medborgaren är någonting som skapas. Dahlstedt & Olson menar att utbildning ska reproducera och förändra samhället (Dahlstedt & Olson 2013, 15f). Skolan är en spegelbild av samhället, utbildningen ska ge elever de verktyg som samhället anser vara nödvändiga och de värden som anses vara primära. Normer, färdigheter och förhållningssätt ska reproduceras för att kunna bevara det samhället vi lever i men också rusta medborgare för att bemöta omvärlden och dess krav. Politiska reformer inom utbildningsväsendet har ambitioner om att fostra den gode medborgaren utifrån en ideologisk övertygelse, hur man ska komma till rätta med samhällsproblem på sikt och vad för typ av medborgare som krävs för att lösa de samhällsproblemen. Utbildningen ger inte bara framtidens medborgare en rad olika förutsättningar för att kunna bli fullvärdiga medlemmar i samhällsgemenskapen, utan utbildningsväsendet skapar dessutom önskvärda ideal och identiteter (Dahlstedt & Olson 2013, 17). Utbildningsväsendet förändras med tiden och varje epok har sin idealbild som ska

förverkligas, de medborgarideal som framhävs är i korrelation med den dominerande diskursen i samhället. Lärare får i uppdrag av skolverket att fostra den gode medborgaren.

Det blir viktigt att analysera hur den gode medborgaren formuleras av både Pedagogiska Magasinet och Skolvärlden samt läroplanens syn på den gode medborgaren och hur den ska fostras. Medborgarfostran och perspektiven på medborgarskap har förändrats. Utifrån Marshalls tre medborgarskapsbegrepp är medborgaren ett bestämt subjekt med en rad rättigheter och skyldigheter. Det ifrågasätts av Cruikshank som hävdar att medborgaren i allt högre grad är föränderlig. Medborgarfostran tar form i flera olika spänningsfält. Spänningsfält ska ses som en yta där olika aktörer, åsikter samt intressen kolliderar i en politisk kamp, vilket kan ske offentligt och privat, i förhandlingar alternativt politiska debatter (Dahlstedt & Olson 2013, 16ff). Pedagogiska Magasinet och skolvärlden kan ses befinna sig i ett spänningsfält, de har olika åsiktsriktningar och intressen, som stundtals kan mötas men även brytas mot varandra i en politisk kamp. Det skapas utifrån den kampen föreställningar om utbildningen, den ideala medborgaren och dess fostran.

Svensk utbildningspolitik innefattar en mängd olika spänningsfält, ett av dem är mellan förändring och återskapande, det benämns av Dahlstedt & Olson som spänningsfältet mellan demokrati och marknad (Dahlstedt & Olson 2013, 18). Skolan ska idag tillgodose arbetsmarknadens efterfråga på god arbetskraft och samtidigt fostra demokratiska medborgare. Utmaningen är att kombinera de två uppdragen inom utbildningen. Spänningsfältet inom utbildningsväsendet återspeglas även i andra politiska debatter. Inom välfärden har medborgares rättigheter till välfärd i viss mån ersätts av plikten att själv söka hjälp, arbeta och ”göra rätt för sig”. Samhället har gett medborgaren större individuell frihet och fokuset har skiftat från kollektivet till individen.

3.1.1 Den aktiva medborgaren

Den aktiva medborgaren växer fram som den ideala medborgaren på 1990-talet. Samhället ska i allt större grad vila på aktiva medborgare som genom ständiga val tar ansvar, är deltagande och aktiv. Idémässigt har synen på utbildning tillskrivits mer individuella värden; likvärdighet, konkurrenskraft och valfrihet. Den ideala medborgaren är, enligt Dahlstedt, anställningsbar och samhället ska säkerställa framtidens medborgares anställningsbarhet

(Dahlstedt 2009, 18ff). I början av 1990-talet kom det krav på att utbildningssystemet skulle moderniseras, ett krav som grundade sig i att arbetsmarknaden förändrades i en allt snabbare takt. Utbildningen skulle fokusera på mål och resultat och utbildningspolitiska förslag som kommunalisering, privatisering och decentralisering lades fram i syfte att skapa ett flexibelt kunskapssamhälle. Utvecklingen har fortskridit i och med Sveriges inträde i den Europeiska Unionen den 1 januari 1995 (Sjöberg 2009, 33f). Utbildningspolitiken hade blivit transnationell och framtidens medborgare skulle fostras för att konkurrera internationellt (Nordin 2012, 9). Lissabonstrategins lansering 2000 framlyfts av en rad olika forskare (Dahlstedt, Dahlstedt & Olson, Nordin), som en stor vändpunkt för utbildningens utformning, både på en nationell och europeisk nivå. Lissabonstrategin är i mångt och mycket en ekonomisk strategi som förde fram en syn på att kunskap är en färskvara som ständigt ska utvecklas (Nordin 2012, 21). Strategin antogs i mars 2000 och hade som mål att göra EU till världens mest dynamiska och konkurrenskraftiga ekonomi. Europakommissionen skriver att

Den enskildes framgång i kunskapssamhället och inlärningsekonomin förutsätter en förmåga till olika former av lärande under hela livet och en förmåga att snabbt och effektivt anpassa sig till olika situationer. Detta innebär att eleverna bör lämna skolan med kunskaper och motivation för att ta ansvar för sitt eget livslånga lärande. (Europeiska gemenskapernas kommission 2007, 5).

Det livslånga lärandet är EU:s svar på globaliseringen och en nyckel till Europas övergång till en kunskapsbaserad ekonomi. Livslångt lärande bygger på en syn att individen är självgående, autonom och ansvarig för sin utveckling. Olson menar på att det livslånga lärandet får konsekvenser för utbildningens medborgarfostran. Individens frihet regleras och bestäms och medborgare bestäms i sammanhang kopplade till arbetsmarknad och ekonomi (Olson 2008, 220). Lärandet är ett utbildningsprojekt vilket förutsätter tjäna både samhället och den enskilda medborgarens ekonomi och välmående. Ett entreprenöriellt subjekt är medborgaridealet, medborgaren skapar sin egen framgång, sina egna visioner och banar sin egen väg. Det gäller för den aktiva medborgaren att ständigt utvecklas, vidareutbilda sig, göra goda val, få mer kvalifikationer samt rationellt överväga konsekvenserna av olika val. Skolan ska numera fostra framtidens entreprenörer. Det ska bli lika naturligt att starta eget som att bli anställd. Entreprenörskapets inkludering inom utbildningsväsendet ska ses som avslutet på

spänningsfältet mellan demokrati och marknad. Numera fostras en god demokratisk medborgare även till att bli den medborgaren arbetsmarknaden efterfrågar (Dahlstedt 2009, 97). Skolan fungerar numera enligt Dahlstedt som en individuell språngbräda. Arbetsmarknadens krav och förväntningar dikterar utbildningsväsendets villkor (Ibid). Den gode medborgaren är entreprenören som ständigt försöker ackumulera sitt eget välmående genom att vidareutbilda sig och fortsätta plussa på sina kvalifikationer som baseras på rationella val (Dahlstedt & Olson 2013, 74ff).

3.2 Aktiveringens politik

Den svenska modellen har genomgått en rad förändringar, en stor del av den omvandlingen skedde under decennierna kring millennieskiftet – 1990- och 2000-talet. Sveriges välfärd har tidigare varit nationellt baserad och grundat sig i den svenska modellen. Under 1990-talet går Sverige från en nationell välfärdsregim till en ”post-national workfare regime”, en regim som präglas av neoliberala inslag och betonar mål som innovation, global konkurrens samt flexibilitet (Dahlstedt 2009, 18ff).

Synen på utbildning och dess betydelse började under tidigt 1990-tal succesivt skifta och i fokus stod anpassning till arbetsmarknadens omvandling från industri- till tjänsteproduktion. Ekonomin i framtiden skulle vara baserad på kunskap och service. Det blev således viktigt att fostra medborgare i ett livslångt lärande. I en global kunskapsekonomi krävdes det att skolan kunde erbjuda valfrihet och arbeta utifrån arbetsmarknadens krav på flexibilitet, anpassning och kompetens (Dahlstedt 2009, 76f). Aktiveringens politik ska skapa ansvarstagande och aktiva demokratiska medborgare. Framtidens medborgare fostras till att ständigt vara aktiverade. De medborgarskapsideal som fanns innan 1990-talet anses skapa en passiv medborgare, en medborgare oförmögen att ta egna beslut och aktivera sig för att skapa en bättre framtid. Utbildningen har en stor del i skapandet av den aktiva medborgaren, genom olika reformer och förslag ska elever, lärare och föräldrars förmåga till att engagera och aktivera sig förbättras.

Aktiveringens politik genomsyrar hela samhället och den aktiva medborgaren är medborgaridealet. Aktiveringens politik grundar sig i en avancerad liberal styrning och

präglas av värden som frihet, ansvar och rationella val. Målet är att styra utan att styra, vilket kräver ständigt aktiva medborgare som är villiga att ta initiativ och ser sig själva som ansvariga för deras livsbana, jämförelsevis med tidigare då staten tillgav medborgaren en rad olika rättigheter och skyldigheter. Aktivieringens politik tvingar medborgaren att välja, det är en plikt för medborgaren att leva sitt liv i korrelation med valets principer. Den medborgaren som inte lyckas göra rationella val som kan maximera sitt egna humankapital blir i aktiveringens politik inte önskvärd. Utbildningsväsendet ska fostra medborgare som är kompetenta att göra aktiva val (Dahlstedt 2009, 29f).

4 Metod och material

För att besvara uppsatsens frågeställningar används en kvalitativ funktionell idéanalys med dimensioner som därefter kommer appliceras på studiens primärmaterial, vilket består av ledarsidor från Skolvärlden och Pedagogiska Magasinet samt Läroplanen för grundskolan, förskolan och fritidshemmet 2011, reviderad utgåva 2016 (Lgr 11).

4.1 Idéanalys

Ludvig Beckman förklarar idéanalysen som *det vetenskapliga studiet av politiska budskap* vilket indikerar att de idéer som bör lyftas upp i mitt primärmaterial utgör beståndsdelar av en ideologi (Beckman 2005, 9). Evert Vedung menar att idéanalys handlar om betraktelsesätt som forskaren kan lägga på politiska budskap (Vedung 1977, 22).

Uppsatsens syfte är att lyfta ledarsidornas samt läroplanens idéer och analysera eventuella likheter och skillnader mellan de olika texterna. Således kommer analysen både vara förklarande av budskapens innebörd samt beskrivande i tolkningen av betydelsen i textens budskap. En funktionell idéanalys är för min uppsats att föredra framför en innehållslig som kritiserar budskapen i texterna.

4.1.1 Dimensioner

Det kommunitära medborgarskapet	Det oberoende medborgarskapet
-Tillhörighet -Rättigheter och skyldigheter -Engagemang -Ansvar	- Marknad - Valfrihet - Rationella beslut - Konkurrens
(Gynnerstedt 2001, 342ff)	

I min idéanalys kommer jag använda mig av dimensioner vilket är en av två typer av analysverktyg som vanligtvis används inom idé- och ideologianalys. Dimensionerna i uppsatsen kommer fungera som kategorier vilket möjliggör en analys av frågeställningen jag vill besvara utifrån mina teoretiska utgångspunkter vilket är medborgarskap, den aktiva medborgaren och aktiveringens politik. Dimensioner utformas för att skilja på olika påståenden, men även för att urskilja preciseringar av samma påståenden (Beckman 2005, 25). Analysdelen kommer sålunda utgå från dimensioner eftersom de tillåter en kreativitet i utformandet av analysverktygen och likaledes i analysen. Det är viktigt att begreppen som används inom dimensionerna är så entydiga som möjligt och inte är fylld med så mycket mening. Risken kan bli att begreppen innehåller för många definitioner och samband så att begreppet definierar vad som ska undersökas. Således vill man precisera begreppen och utforma dimensionerna så de är uttömmande och ömsesidigt uteslutande (Teorell 2007, 42ff).

Med utgångspunkt i Marshalls medborgarskapsbegrepp har de engelska forskarna Butcher & Mullard utvecklat en analysmodell bestående av fyra olika dimensioner för att kunna analysera eventuella konsekvenser medborgarskap kan få i olika samhällskontexter. Ett av Marshalls tre medborgarskapsbegrepp, socialt medborgarskap, anses av Gynnerstedt vara fruktbart för att analysera välfärdstillstånd vilket skolan är en del av, men hon uppger att begreppet ger en för snäv och odetaljerad analys (Gynnerstedt 2001, 342). Marshalls medborgarskapsbegrepp anses fortfarande

relevanta men kan behöva nyanseras och kompletteras för att kunna analysera medborgarskap i nutida samhällsfrågor. Medborgarskap är i ständig förändring och begreppet behöver således vara relevant för nutiden samt verklighetsförankrat för att ge bördighet till en analys menar Gynnerstedt (2001, 340).

Butcher & Mullards modell består av fyra dimensioner; den offentliga medborgaren, den oberoende medborgaren, den kommunitära (plikttrogne) medborgaren och den berättigade medborgaren. Varje dimension har en egen innebörd och definition av medborgarskap.

Det oberoende medborgarskapet och dess idéer kan enligt Butcher & Mullard sättas i korrelation med marknadsliberalism, konkurrens och en fri marknad. Det civila samhället ska vara minimalt och enbart innefatta skyddande av individuella rättigheter och individens frihet. I det oberoende medborgarskapet fattar individen rationella beslut som grundar sig i kunskap och information för att maximera sitt välmående. Individen enligt denna dimension förstår konsekvenserna av dess handlande och är ständigt medveten om att man betalar priset för det man väljer. Medborgaren i denna dimension lever hellre med den fria marknadens orättvisor och missgynnande av vissa socioekonomiska grupper i samhället än den politiska processen som anses vara godtycklig och orättvist (Gynnerstedt 2001, 342).

Det kommunitära medborgarskapet, (den plikttrogne medborgaren), står i skarp kontrast till den oberoende medborgaren. Medborgaren är grundad i ett omgivande samhälle och dess individuella fri- och rättigheter är enbart relevanta om de sätts in i en social kontext. Frihet och individuella värden är irrelevanta om de inte förstås utifrån sin samhällseliga kontext och sätts i sammanhang där de kan få värde och mening. Medborgarskap enligt denna dimension kännetecknas av engagemang, tillhörighet, ansvar samt rättigheter och skyldigheter. Den kommunitära individen lever i ett samhälle förknippat med rättigheter och skyldigheter, således har medborgaren en rad rättigheter men samhället förutsätter att rättigheterna bärs upp med skyldigheterna. Staten är enligt Butcher & Mullard samhällets fasta grund. Staten ger stabilitet, säkerhet, rytm och regelbundenhet. Stabiliteten och det förutsägbara ger medborgare en känsla av identitet och tillhörighet (Gynnerstedt 2001, 343f). Det kommunitära medborgarskapets kritik mot det oberoende medborgarskapet är primärt inriktad mot

marknadens inflytande på medborgarskapandet. Marknaden skapar enligt Butcher & Mullard (Gynnerstedt 2001, 343f) en etik av rivaliserande individualism, oavsett vilka effekter det kan ha på det övriga samhället. Marknaden har således ingen solidaritet, inget ansvarsutkrävande- eller anknytning och inte heller grundar sig medborgarskapet i någon slags tillhörighet i det oberoende medborgarskapet.

I uppsatsen kommer jag välja att analysera mitt primärmaterial utifrån dimensionerna *det kommittära medborgarskapet* och *det oberoende medborgarskapet*. Dimensionerna står i kontrast till varandra samt är noggrant uttömmande och avgränsade. Mitt teoretiska underlag påvisar en förvaltningsdiskurs som förskjuter skolan till att fostra framtida medborgare som ska klara en föränderlig arbetsmarknad och ständigt sträva efter individuell utveckling. Jag anser att det kommittära medborgarskapet som kännetecknas av rättigheter och skyldigheter, engagemang, tillhörighet och ansvar och det oberoende medborgarskapet med tydliga influenser från marknadsliberalism och uppviglar till valfrihet samt konkurrens är två jämförbara dimensioner som kan skapa en distinkt analysram. Medborgaridealen som uttrycks i mitt primärmaterial kan med hjälp av de två dimensionerna utkristalliseras och samtidigt får jag stöd till att pröva teorin om medborgarskap. Berättigade och det offentliga medborgarskapet anser jag inte har lika mycket anknytning till mitt teoretiska underlag och således hade inte analysramen uppfyllt de metodologiska kraven på att vara uteslutande, uttömmande och avgränsande.

4.1.2 Metodkritik

Kan de dimensioner jag utgår ifrån ses som på förhand konstruerade eller ett resultat av studien? Problematiken med alla typer av klassifikationsscheman är att texterna inte "får tala" utan att forskaren antingen påtvingar materialet på ens dimensioner eller att det sker en begreppstänjning. Det blir ett validitetsproblem om forskaren tvingas brottas med frågan om dimensionerna kan ge en rättvis bild av primärmaterialet (Bergström & Boréus 2010, 167). En möjlig problematik med dimensioner är att analysverktyget kan bli alltför diffust, vilket skapar svårigheter när man ska uttala sig om en utveckling eller utifrån en jämförelse. Om dimensionerna inte är täckande nog så finns det även chans att de inte är ömsesidigt uteslutande (Bergström & Boréus 2010, 167ff). Vanlig invändning mot samhällsvetenskaplig textanalys baseras utifrån validitet. Om

utomstående forskare inte kan bedöma och iaktta samhällsvetenskapliga begrepp oavsett egen förförståelse så förändras validiteten i undersökningen. I skapandet av en idéanalys är man med och konstruerar sitt studieobjekt vilket i mitt fall är LR, LRF och Lgr 11.

Bergström & Boréus menar att den egna förförståelsen bestämmer vilka svar som finns på den angivna frågan. Möjligheterna till god validitet ökar i och med forskarens egna förhöjda förståelse om studieobjektet. En idéanalys måste leva upp till vissa formmässiga krav som alla kan relateras till kravet på intersubjektivitet. Vad som avses med intersubjektivitet är möjligheten för en utomstående person att kritisera, rekonstruera och följa de resonemang forskaren för (Bergström & Boréus 2010, 42). Det är av stor vikt att forskaren via språket systematiskt och med precision förmedlar intersubjektiv mening (Badersten 2006, 12). Kravet på intersubjektivitet betyder även att forskarens resonemang förs utifrån väl definierade och bestämda värden som är systematiskt genomförda och internt konsistenta samt att de slutsatser forskaren drar följs av de premisser som studien inledningsvis ställer upp (Badersten 2006, 73ff). I praktiken innebär dessa krav att forskaren måste redovisa alla överväganden som sker under uppsatsprocessen och vilka vetenskapliga överväganden som har skett. Således är det viktigt under uppsatsens gång att ställa frågorna; hur har jag tänkt, varför har jag tänkt såhär och vilka vägval har jag gjort? Sådana frågor är en förutsättning för extern granskning och rekonstruktion av forskarens resultat. Transparens leder till att forskningen kan kritiserats och värderas på dess egna villkor (Badersten 2006, 76).

4.2 Material

4.2.1 Offentligt tryck

Undervisning i förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet, skolan och vuxenutbildning styrs bland annat av ämnesplaner, läroplaner och kursplaner (Skolverket, 2016). Skolverket ger även allmänna råd till verksamheter som stöd för att leva upp till bestämmelserna. Läroplanen är en förordning som utfärdas av regeringen. Skolverket har uppdraget att implementera innehållets i grundskolan. Lgr 11 – läroplan för grundskola, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 reviderad utgåva 2016 utgör en

viktig del av mitt material och är även grunden för hur skolans värdegrund och undervisning utformas.

4.2.2 Magasin

LR:s Pedagogiska Magasinet är enligt dem själva en tidskrift för ”forskning, debatt och utbildning” (Pedagogiska Magasinet, u.å.). Deras ledarsida skrivs sedan 2013 av Helena Reistad som även är chefredaktör och ansvarig utgivare för tidskriften, Pedagogiska Magasinet bytte chefredaktör till Reistad i nr 3 2013. Tidigare chefredaktör och ansvarig utgivare var Leif Mathiasson som även skrev ledarsidan. Pedagogiska Magasinet utkommer i fyra nummer per år och materialet jag har valt att analysera är Pedagogiska Magasinet ledarsida från år 2010-2017. Deras primära målgrupp är lärare, skolledare, pedagoger, tjänstemän, beslutsfattare, lärarutbildare och politiker inom utbildningsväsendet.

LRF:s tidning, Skolvärlden, speglar enligt dem själva ”aktuella skolfrågor ur ett lärar- och syv-perspektiv” (Skolvärlden, u.å.) men tillskillnad från Pedagogiska Magasinet innehåller även Skolvärlden lärarnas fackliga frågor och deras ledarsida skrivs av förbundets ordförande Åsa Fahlén sedan 2016. Från 2010–2013 skrevs ledarsidan av tidigare ordförande Metta Fjelkner och mellan 2013-2016 skrev dåvarande ordförande Bo Jansson ledarsidan. Chefredaktör mellan 2010-2013 var Jane af Sandeberg, 2013-2015 var det Anna-Lena Hernvall och från 2015- är James Fond chefredaktör. Skolvärlden utkommer i tio nummer per år och det material jag har valt att analysera är Skolvärldens ledarsida från år 2010-2017.

4.3 Avgränsning och urval

Urvalet består av ledarsidor i Pedagogiska Magasinet och Skolvärlden från år 2010 till 2017. Angivna datum preciserades i syfte att säkerställa täckningen av läroplanen, både före, under och efter Lgr 11 presenterades den 11 oktober 2010. Den utökade tidsramen möjliggör reflektion och analys av läroplanens eventuella efterdyningar men erbjuder också insikter om hur läroplanen mottagits av de två magasinerna mer generellt. Urvalet

har baserats på texter skrivna med fokus på elevers utveckling, medborgarfostran, medborgarideal, demokrati, demokratiideal. Valet av primärmaterial har avgränsats till magasinens ledarsidor och läroplanen beror på att den svenska grundskolan innefattas av skolplikt, således berör Lgr 11 nästintill alla elever i den svenska skolan. Det finns även läroplaner för specialskolan, sameskolan och grundsärskolan, men dem diskuteras inte i lika stor grad på magasinens ledarsidor. Jag kommer inte heller att analysera gymnasieskolans läroplan eftersom gymnasieskolan inte är obligatorisk.

Opinionsjournalistiska artiklar är intressanta undersökningsobjekt eftersom opinionsjournalistik i högre grad karaktäriseras av textförfattarens egna uppfattningar och värderingar som påverkar vad som förmedlas i texten (Nordenson 2012, 12f). Det är inte möjligt att betrakta artiklarna från magasinen som jämbördiga eller jämförbara. Som tidigare påvisat bedrivs Pedagogiska Magasinet och Skolvärlden med ett uttalat syfte och har en tydlig utbildningspolitisk agenda, Lgr 11 däremot är en förordning som regeringen utfärdat och den ska ange vilka värden och mål som ska genomsyra utbildningen. Det blir även svårt att mäta vilken reell politisk kraft LR och LRF som politiska aktörer har samt hur många som nås av deras ledarsidor och i vilken kraft det texterna ger uttryck för implementeras i grundskolans undervisning. Syftet med uppsatsen är att analysera utifrån vald analysram och teori vilka medborgarideal som finns i Pedagogiska Magasinet och Skolvärldens ledarsida samt i läroplanen men jag ska även analysera eventuella likheter och skillnader mellan de olika samt diskutera hur implementeringen av åsikterna som ges i ledarsidorna kan påverka skolans värdearbete.

Det är viktigt att uppmärksamma att det finns andra och eventuellt mer betydande faktorer än grundskolan som påverkar framtidens medborgare. Elevens sociala kontext, mediaanvändning, familj och många andra komponenter samverkar för att fostra ideal. Utgångspunkten i uppsatsen är att skolan är en betydande faktor i skapandet, dels då varje ung person i Sverige går i grundskolan samt att de värden och normer som förmedlas i skolan kan ses som ett mått på vilka värderingar och ideal som råder i vårt samhälle.

5 Resultat

Analysen av mitt empiriska material kommer delas in i fyra avsnitt. Lgr 11, Pedagogiska Magasinet och Skolvärlden kommer först analyseras var för sig vilket sker utifrån två underrubriker: det oberoende medborgarskapet och det komunitära medborgarskapet där mina valda teorier inkorporeras in i analysen. Varje avsnitt avslutas med en sammanfattning av resultatet och slutligen för jag en diskussion kring Lgr 11, Pedagogiska Magasinet och Skolvärldens likheter och skillnader.

5.1 Lgr 11

5.1.1 Det oberoende medborgarskapet

Medborgarskap handlar alltid om relationen mellan individen och staten. Det oberoende medborgarskapet utgår från att staten ska ha minimal inblandning i individens liv. Medborgarskapet har sin grund i marknadsliberalismen och konkurrensen medborgare emellan stärker ekonomin samt individens utveckling (Gynnerstedt 2001, 342). I Lgr 11 skriver skolverket att

Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet (Lgr 11, 7).

Skolans delaktighet i individens utveckling består här av skyddande av den individuella friheten. Uppgiften blir att utveckla medborgare som kan ge sitt bästa baserat på en ansvarig frihet. Friheten och det ansvaret som tillkommer med den stämmer överens med vad Butcher & Mullard åsyftar med rationella beslut (Gynnerstedt 2001, 342). Individen fattar rationella

beslut som grundar sig i kunskap och vars syfte är att maximera ens eget välmående. I läroplanen beskrivs det hur grundläggande värden och kunskaper ska:

Främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära (Lgr 11, 7).

Europaparlamentets och rådets rekommendation om nyckelkompetenser för livslångt lärande (2006/962/EG) fastställer att det livslånga lärandet numera är en grundläggande färdighet som varje enskild medborgare måste fostras in i redan från förskoleåldern. Det livslånga lärandet kan ge konsekvenser för elevernas frihet och begränsar elevernas valmöjligheter till sammanhang kopplade till arbetsmarknaden och ekonomin (Olson 2008, 219f). Hela livet betraktas som ett lärandeprojekt, därför är det viktigt för skolverket ur ett utbildningspolitiskt perspektiv att skolan har det livslånga lärandet som styrande princip. Fostran för bildning och arbete ska ses som sammanvävda och utbildningen ska vara livet ut (Dahlstedt 2009, 77).

Även i de mest välvilliga ambitioner från skolverket, som att elever ska ges möjligheten att utvecklas och lära sig nya saker, så är aktiveringen en förutsättning (Dahlstedt 2009, 29). Idealet är en medborgare som ständigt gör beräknade och rationella val, vilket förutsätter att eleven är aktiverad och aktivt tar ett personligt ansvar. Således är eleven inte fria till att välja, utan tvungen att välja för att leva sitt liv i korrelation med valets principer (ibid). Medborgaren ska vid avslutad skolgång ha denna grundläggande färdighet, vilket både kommer gagna medborgarens personliga utveckling och samhällets konkurrenskraftighet i en global kunskapsekonomi. EU-kommissionen beskriver att

Den enskildes framgång i kunskapssamhället och inlärningsekonomin förutsätter en förmåga till olika former av lärande under hela livet och en förmåga att snabbt och effektivt anpassa sig till olika situationer. (Europeiska gemenskapernas kommission 2007, 5).

Det livslånga lärandet ska således inte bara ses ur ett individuellt perspektiv, utan Dahlstedt beskriver medborgaren som ett "humant kapital" som ständigt behöver förädlas för att garantera sin anställningsbarhet (Dahlstedt 2009, 80). Skolans

medborgarfostrande roll är inte enbart ett bildningsprojekt, utan medborgare ska fostras till att bli aktiva medborgare. Det aktiva medborgarskapet framhålls i Lgr 11 och det är tydligt hur framtidens medborgare ska fostras till att ta initiativ samt ansvar i olika ärenden.

Skolan ska i samarbete med hemmen främja elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvars-kännande individer och medborgare (Lgr 11, 9).

Betoningen av aktiva och kompetenta medborgare i samband med citatet ovanför befäster hur det aktiva medborgarskapet är allt viktigare. Ett aktivt medborgarskap och ett livslångt lärande är centrala delar av utbildningsväsendets ekonomiska tillväxt och ses som en förutsättning för att både Sverige och Europa ska kunna vara konkurrenskraftiga i en global kunskapsekonomi (Olson 2008, 221f; Dahlstedt 2009, 76f).

5.1.2 Det komunitära medborgarskapet

Grundskolan ska vila på en demokratisk grund. Skollagen syftar till att elever ska utvecklas och inhämta kunskaper och värden. Demokratiska värderingar och respekt för mänskliga rättigheter anses vara av yttersta vikt att eleverna lär sig. Skolan ska även gestalta jämlikhet, individuell integritet och frihet samt solidaritet med svaga och utsatta (Lgr 11, 7ff). Grundskolans fostrande roll blir i inledningen tydlig, skolan ska i samarbete med hemmen ge framtidens medborgare demokratiska värderingar och tidigt förankra mänskliga rättigheter. Individualism och frihet är meningslösa värden om de är abstrakta, de får sin mening ett sammanhang enligt det komunitära medborgarskapet (Gynnerstedt 2001, 343). Individualismen i citatet nedanför ska leda till:

*Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.
(Lgr 11, 7).*

Det komunitära medborgarskapet och dess värden finns väl representerande i Lgr 11. I läroplanen finns det tydliga yttringar om att skolan ska fostra framtidens medborgare till att ta ansvar både för sig själv men även för andra, samt försöka inkludera de som har svårigheter med utbildningen. Det komunitära medborgarskapets primära kritik mot det oberoende

medborgarskapet vilar i en övertygelse om att marknaden skapar en konkurrerande individualism som skapar konsekvenser för det omgivande samhället (Gynnerstedt 2001, 343). Individualismen i citaten nedanför lyser med sin frånvaro och istället är det mer komunitära värden som speglas:

Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling ska präglade verksamheten. (Lgr 11, 7).

Medborgaren ska fostras till att känna gemenskap, ta ansvar och visa tillhörighet, vilket i sin tur ska forma den demokratiska medborgaren. Eleverna ska kunna visa solidaritet, förstå och respektera mänskliga rättigheter samt aktivt arbeta mot jämlikhet. Det blir viktigt att skolan fostrar medborgare som förstår sina rättigheter och skyldigheter, både gentemot sig själv och mot samhället. Under rubriken "Rättigheter och skyldigheter" skriver Skolverket:

Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. (Lgr 11, 8).

Samhället kännetecknas i det komunitära medborgarskapet av rättigheter och skyldigheter, i detta fall är det skolan som ger elever rättigheter men även skyldigheter att följa. Samhället förutsätter att eleverna samt deras föräldrar bär upp sina skyldigheter, vilket krävs för att vidmakthålla samhället enligt det komunitära medborgarskapet.

5.1.3 Sammanfattning av Lgr 11

Citatet sammanfattar Skolverkets idealmedborgare:

Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta personligt ansvar. (Lgr 11, 8).

Den ideala medborgaren i Lgr 11 är en ansvarig demokrat blandat med ett entreprenöriellt lärandesubjekt (Dahlstedt & Olson 2013, 122). De komunitära värdena anses vara i symbios med de oberoende värdena och vad som framkommer är en skola som ger framtidens medborgare möjligheten att utveckla deras förmåga att ta personliga ansvar och göra

rationella beslut. De besluten ska grunda sig i ett rättighetstänk och ett engagemang för sin egna och samhällets framtid och nutid.

5.2 Pedagogiska Magasinet

5.2.1 Det oberoende medborgarskapet

Att ge unga människor bästa möjliga förutsättningar att lyckas, det är inte bara det enda rätta ur ett mänskligt perspektiv. Det är även det samhällsekonomiskt smarta och det enda som verkligen i alla bemärkelser kan kallas en vinna-vinna-lösning. (Reistad 2016, 5).

Nyckelord här är individuell välfärdsmaximering, men chefredaktör Helena Reistad, framhäver att det är mänskligt att uppmana eleverna till att skapa sin egen framgång. Det som utesluts är vad som krävs för att lyckas, vad som gör att vissa fulländas som entreprenöriella subjekt och andra inte. Aktiveringens politik har som ändamål att ge individen möjligheten att maximera sin duglighet, sina val och sin konkurrenskraft oavsett hur det omgivande samhället/marknaden ser ut (Dahlstedt 2009, 30). Reistad benämner att det är samhällsekonomiskt lönsamt att ge eleverna möjligheterna till att lyckas, det i sig är inte anmärkningsvärt. Det är och förblir viktigt för unga att tillgodose sig den kunskapen som krävs för att kunna klara både skolgången och livet därefter. Dahlstedt menar på att den typen av medborgarfostran samtidigt strävar efter att eleven som entreprenöriella subjekt ska alltid kunna staka ut sina framtida val och ackumulera sitt egna humankapital (Dahlstedt 2009, 30). I det oberoende medborgarskapet fostras individer utifrån en konkurrerande etik, medborgarens personliga strävan sätts i fokus och i periferin alla möjliga konsekvenser för det omgivande samhället (Gynnerstedt 2001, 343). Reistad manar eleverna att själva lyckas, det omgivande skolväsendet inklusive pedagogerna ska enbart ge eleven resurserna som krävs. I det oberoende medborgarskapet ska individen själv fatta rationella beslut vars syfte är att maximera sitt egna välmående. Staten ska vara minimal, men den ska skydda individens rättigheter och skyldigheter (Gynnerstedt 2001, 343). Reistad belyser att individens drivkraft leder till framgång oavsett hur den definieras. Besluten som leder till att unga människor

lyckas och lönsamheten inom samhällsekonomin ökar kan missgynna individer som inte har samma kunskap eller möjligheter att lyckas.

Pedagogiska Magasinets chefredaktör Helena Reistad ser en problematik med spänningsfältet mellan olika inlärningsmål:

Och likväl som skolan ska vara en trygg plats som främjar inläring, måste skolan också bejaka kreativitet, självständighet och att elever lär sig ifrågasätta och tänka kritiskt. Alla behöver lära sig att använda digitala redskap. Men det ena står inte i motsättning till det andra – om man inte anstränger sig för att polarisera. (Reistad 2016, 5).

Medborgarfostran handlar sammantaget om att ge framtidens medborgare med både kreativt- och kritiskt tänkande. Inlärningsmålen bör inte urskiljas från varandra, utan det är i dess korrelation som medborgaren fostras både individuellt och som en del av kollektivet. Relationen mellan individen och kollektivet är ett av de spänningsfält där det enligt Dahlstedt & Olson har skett en förskjutning under 1990-talet (Dahlstedt & Olson 2013, 133f). Individen är i fokus istället för kollektivet, men det ska inte ses som en problematik utan istället besjälar individen demokratin. Viljan att staka ut sin egen framtid och vara ett entreprenöriellt subjekt är i synergi med demokratis kärnvärden. Spänningsfältet är sålunda upplöst och den aktiva medborgaren är både ekonomiskt samhällsnyttig som demokratiskt kompetent (ibid).

5.2.2 Det kommunitära medborgarskapet

Lärandet är livsvitt, det sker ständigt och i alla olika samhällskontexter. Det livslånga lärandet är ett existensvillkor och en grundläggande färdighet för varje medborgare. Kunskapsekonomin i Europa ska stärkas med hjälp av det livslånga lärandet, det är en viktig tillväxtkomponent för EU och medlemsländernas utbildningsekonomi (Dahlstedt & Olson 2013, 110). I maj 2011 skrev dåvarande chefredaktör Leif Mathiasson på ledarsidan:

Tiotusentals och åter tiotusentals lärare i förskolor och skolor ägnar tid, kraft och energi åt att bli skickligare på att lära barn och

ungdomar det de behöver för att klara sig nu och i framtiden. Och där det sker finns lärare som med engagemang och seriöst intresse går in för att utveckla sitt yrkeskunnande och den verksamhet de arbetar i. (Mathiasson 2011, 4).

Läraryrket som organiserar lärare i både för- och grundskolan anser att det är viktigt att påminna deras medlemmar om det livslånga lärandet. Barn och ungdomar behöver kunskaper som kan tillgodoräknas men också sättas i praktik. Dahlstedt & Olson beskriver hur det är en skyldighet för elever att leva i enlighet med ett livslångt lärande. Läraryrket vill påvisa att lärarna i skolan tar sitt ansvar för att fostra eleverna in i ett livslångt lärande (Dahlstedt & Olson 2013, 111). Mathiasson skriver att pedagogerna som ska fostra framtidens medborgare till ett livslångt lärande ska göra det utifrån ett seriöst intresse och engagemang. Det blir tydligt hur det komunitära medborgarskapsvärdet – engagemang – lyser igenom hans utlåtande. Engagemanget ska leda arbetet och gynna elevernas nuvarande och framtida lärande. Den pliktrogne medborgaren upplyfts som ett ideal, men det komunitära medborgarskapet ska ses som en språngbräda till ett livslångt lärande. Engagerade och intresserade lärare med ett samhällsansvar ska fostra framtidens medborgare till ett livslångt lärande. Det livslånga lärandet är som en röd tråd genom Pedagogiska Magasinets ledarsida, men begreppet ses utifrån ett komunitärt synsätt.

Det har sagts tidigare men tål att upprepas: om och om igen lyfts det fram hur avgörande en bra förskola, skola och utbildning är för att trygga tillväxt och välfärd i framtiden. (Mathiasson 2012, 4).

Det livslånga lärandet är enligt Dahlstedt individanpassat och handlar ytterst om att värna individens förmåga till att ta initiativ (Dahlstedt 2009, 20). Mathiasson betonar vikten av utbildningens del i att säkerställa Sveriges konkurrenskraftiga position i en global kunskapsekonomi, men han lägger även vikt vid att det livslånga lärandet ska trygga välfärden i framtiden. Dahlstedt & Olson beskriver hur välfärden under mellankrigstiden sågs som ett kollektivt projekt, vilket medborgare gemensamt bidrog till (Dahlstedt & Olson 2013, 21). Välfärden ansågs vara en social rättighet, men den har alltmer omvandlas till en individuell rättighet där medborgaren uppmanas välja mellan olika välfärdsalternativ. Det är således intressant hur Mathiasson väljer att upplyfta den svenska modellen som ett ideal och att utbildningen ska fostra medborgare som bidrar till den svenska välfärden. Pedagogiska

Magasinet och således LR riktar i sin ledarsida skarp kritik gentemot utbildningsväsendets utveckling och Mathiasson skriver:

Och vad är då en bildad människa? Ja, jag vet inte heller. Men jag vet att det definitivt handlar om mer än en formellt utbildad, betygssatt, anställningsbar och kompetensutvecklad individ som förändringsbenägen och flexibel ska stå till arbetsmarknadens förfogande. Det är senare är inte oväsentligt. Tvärtom. Det behövs både på ett individuellt och samhälleligt plan. Det behövs för att enskilda individer ska kunna få jobb och försörja sig, det behövs för att samhället ska fungera och utvecklas ekonomiskt. Men det har ingenting – eller i alla fall väldigt lite – med bildning att göra. Bildning och bildade medborgare är nödvändiga för att den enskilda ska bli något mer än en utbytbar produktionsfaktor, bildning och bildade medborgare är nödvändiga också för att samhället ska bli någonting mer än en välsjord ekonomisk tillväxtmaskin. (Mathiasson 2012, 5).

Dahlstedt & Olson beskriver hur medborgaren fostras till att ständigt vara anställningsbar, genom att vara i takt med tiden och aldrig luta sig tillbaka. Idealet är en medborgare som är villig att skapa sin egen välfärd samt förmögen att göra rationella beslut som gynnar hans utbildningsresa (Dahlstedt & Olson 2013, 11ff). Begreppet aktiv medborgarskap stämmer väl överens med det Mathiasson uppmålar på Pedagogiska Magasinet's ledarsida, det är inte svårt att uttyda en tydlig kritik mot rådande medborgarideal, aktiveringens politik och välfärdens utformning inom en workfare-regim. En kritik som även finns inom det kommunitära medborgarskapet, speciellt kritiken mot medborgarfostran utifrån marknadens villkor.

I Pedagogiska Magasinet beskriver de att eleverna ska fostras till att bli en demokratisk medborgare som förstår mänskliga rättigheter. Reistad skriver: "Genom läroplanerna löper demokratiuppdraget som en röd tråd, från förskolan till gymnasiet." (Reistad 2014, 4). Lite längre ned i samma stycke poängterar hon att: "utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på" (ibid). Begreppet medborgarskap är i mångt och mycket ett omdebatterat begrepp, med olika skepnader samt former, men Gynnerstedt menar att det

primärt ska ses som relationen till samhället och tillhörighet till samhällsgemenskapen (Gynnerstedt 2001, 341). Medborgarskap utifrån Cruikshanks förståelse är någonting som ständig skapas och fylls med värden (Cruikshanks 1999, 1ff), och att skolväsendets demokratiska uppdrag är ett sådant försök blir tydligt i Reistads ledare. Mänskliga rättigheter betecknas av Marshall som de första rättigheterna en medborgare tilldelades (Dahlstedt & Olson 2013, 13f). Demokratin ska ge medborgaren en rad rättigheter, däribland de civila rättigheterna och en individuell frihet.

Utbildningen har en fostrande ambition, vilket läroplanen tydligt indikerar och Reistad förhåller sig till. Att skolan ska förmedla: ”De mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på” (Reistad 2014, 4) är enligt Dahlstedt & Olson en del av den svenska modellen. Utbildning ska bygga på en demokratisk och jämlik grund (Dahlstedt & Olson 2013, 20ff). Synen som Reistad uttrycker stämmer väl överens med hur utbildningsväsendet var utformat under efterkrigstiden. Skolan skulle fostra väl fungerande demokratiska medborgare och utbildningen ska enligt Reistad sträva efter jämlikhet och mänskliga rättigheter. Det komunitära medborgarskapet karaktäriseras av rättigheter och skyldigheter, samhället ger rättigheter men kräver i retur att individen lever upp till sina skyldigheter. I det komunitära medborgarskapets kritik mot det oberoende medborgarskapet påpekas bristen på solidaritet och förståelse av marknadens negativa effekter (Gynnerstedt 2001, 343). Någonting som tidigare chefredaktör Mathiasson nämner i följande citat:

Viktigare är det att bedriva ett aktivt värdegrundsarbete i förskolor och skolor. Och kanske nu mer än någonsin med utgångspunkt från tanken om solidaritet och utsatta. (Mathiasson 2010, 5).

5.2.3 Sammanfattning av Pedagogiska Magasinet's ledarsida

Sammanfattningsvis blir det påtagligt att LR:s medlemstidning argumenterar för ett livslångt lärande men att det inte ska ses som någonting isolerat eller ensamt begrepp, utan det livslånga lärandet är i ständig korrelation med det komunitära medborgarskapet. Spänningen mellan det komunitära å ena sidan och marknad å andra sidan, anses vara obefintligt. Skolan ska fostra medborgare som bidrar till det svenska samhället och ständigt

lär sig nya saker, men eleverna ska även fostras till att förstå sina rättigheter och skyldigheter i ett samhälle, visa solidaritet till de utsatta och visa engagemang för sin framtid. Det ses inte som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd att fostra medborgarna utifrån ett livslångt lärande, utan det medborgarideal ska genomsyra hela samhället, i vilket utbildningen är en del av.

5.3 Skolvärlden

5.3.1 Det oberoende medborgarskapet

Sveriges utbildningsväsende är transnationellt (Sjöberg 2009, 34). Skolan ska utdela kunskaper som gör att medborgaren ska klara av en global konkurrens. Enligt Nordin krävs det att skolan utbildar medborgare som är förändringsbenägna och flexibla, som har förmågan att tillskaffa sig ny kunskap och håller sig uppdaterade mot den globala arbetsmarknaden (Nordin 2012, 9f). Sveriges nationella utbildningssystem påverkas av Europeiska Unionen och dess konvergerade effekter på utbildningssystemet (Nordin 2012, 87). På ledarsidan i Skolvärldens nummer 5 2014 skriver Bo Jansson, ordförande i Lärarnas Riksförbund:

Målet för vårt arbete är en nationell kunskapsskola där alla elever når sina mål och har samma chans, oavsett var i landet de bor och oavsett vilken bakgrund de har. (Jansson 2014, 5).

En nationell kunskapsskola är ett utbildningspolitiskt mål för LRF. Den hjälper elever att få samma chanser att nå sina mål. Det är individen som har ansvaret för att nå sina mål, grundskolan ska enbart ge eleverna samma möjligheter att lyckas. Den nationella kunskapsskolan och en likvärdig utbildning är två frågor LRF bedriver opinion om. Den nationella kunskapsskolan ska fostra medborgare som uppnår sina mål och fortsätter vidareutbilda sig. Problematiken med en nationell kunskapsskola är att ansvaret för skolgången förskjuts till den enskilda eleven, det är hen som är ansvarig för att målen uppfylls. Skolan ska enbart ge alla elever en likvärdig skolgång. Janssons företrädare, Metta Fjellkner, tidigare ordförande i LRF skriver 2013 att:

Vårt land ska inte konkurrera med låga löner eller enkla jobb, därför måste vi ta tillvara alla förmågor och begåvningar. (Fjellkner 2013, 4)

Ambitionen för LRF är att skapa en nationell kunskapsskola som ger alla möjligheten att kunna tillgodose sina kompetenser och utvecklas till individer som inte har enkla eller dåligt betalade arbeten. Vidare skriver Fjellkner att ”kunskapsresan ska börja redan i första klass” (Fjellkner 2013, 4), vilket motiveras av att ”Sverige behöver många nya skickliga yrkesmän och yrkeskvinnor av alla slag” (Ibid). Ett aktivt medborgarskapsideal framhävs och LRF anser att det finns ett behov att förse framtidens medborgare med nyckelkompetenser som kan få dem att uppnå sina mål. Liknande behov har EU-kommissionen. De beskriver att ungdomar ska tillgodoses den kompetens för att säkerställa EU:s konkurrensposition vad det gäller hållbar utveckling, tillväxt och sysselsättning (EU 2000, 6). Det oberoende medborgarskapet riktar uppmärksamheten mot värden som valfrihet och rationella beslut. Det blir i Skolvärldens ledare tydligt att vissa av de mer marknadsliberala värdena som det oberoende medborgarskapet präglas av lyser igenom i texten. Eleven ska fostras till att maximera sitt eget välmående och få en likvärdig chans till uppfyllelse av individuella mål.

Vi [Lärarnas Riksförbund] vet vad kunskaper och utbildning kan betyda för unga människors, ja för alla människors möjligheter att förändra sina liv. Inte bara för fortsatta studier och yrkesliv, utan även för att få bildning, ett rikare liv och större möjligheter att medverka till att skapa en bättre framtid för alla. (Jansson 2014, 5).

Jansson debatterar för alla elevers möjligheter att förändra sina liv och få de arbeten de vill i framtiden, men även att fortsätta bilda sig hela livet. Den enskilda medborgaren enligt Dahlstedt är ett föränderligt subjekt som har fått ökad samhällelig fokus, individen blir allt viktigare i utbildningen och medborgaren behöver utbilda sig och fortsätta bilda sig hela livet. Dahlstedt menar att detta karakteriserar den ”aktiva medborgaren” som skaffar sig den välfärd som hen behöver och förmår. Den önskvärda medborgaren enligt Lärarnas Riksförbund stämmer väl överens med Dahlstedts beskrivning av den aktiva medborgaren. Eleven ska vara delaktig, ta stort ansvar och vara aktiv i alla ens beslut. Utbildning betonas utifrån individuella värden som valfrihet, konkurrenskraft och likvärdighet. Grundskolan ska ge alla människor möjlighet att förändra sina liv, den ska hjälpa eleverna att lyckas med deras

individuella ambitioner. Utbildningen får som uppgift inom samhällsbygget att säkerställa unga medborgares anställningsbarhet, vilket enligt Dahlstedt påvisar en ökad anpassning till arbetsmarknadens efterfrågan på viss arbetskraft (Dahlstedt 2009, 84).

5.3.2 Det komunitära medborgarskapet

På Skolvärldens ledarsida framkommer det att utbildningsväsendet ska vara likvärdigt. Skolan ska vara utformad så att varje elev får rätten till en lika bra skola oavsett socioekonomiska förutsättningar eller andra omständigheter. Butcher & Mullard menar att varje medborgare lever i ett samhället som präglas av rättigheter och skyldigheter. Samhället ger individen en uppsättning rättigheter, men efterfrågar i utbyte att medborgaren ansvarar för att bära upp rättigheterna hen erbjuds. Samhället ger således individen en trygghet och likvärdigheten är en stor del av samhällets solida grund (Gynnerstedt 2001, 343). I Skolvärlden ses en likvärdig skola som en rättighet:

Under året kommer vi synas överallt och lyfta frågan över hela landet i lokala såväl som i nationella medier. Skälet till att vi gör detta är att skolan och dess resultat inte vänt i den riktning vi önskar. Elever har rätt till en likvärdig skola – och den rättigheten ska också vara reell. (Metta Fjelkner 2013, 4).

Rättigheterna till en likvärdig skola benämns av Fjelkner i samma text som att resultaten i svensk skola har försämrats. Resultatinriktning inom den svenska skolan hör samman med hur den svenska utbildningspolitiken gradvis har förskjutits från public till private good.

Det finns en ökad fokus på individuell kompetensutveckling, den ökande fokusen på mätinstrument i skolan är en konsekvens av synen på elevers utbildning som ett human kapital. Om Sveriges elever presterar väl i internationella mätningar ökar Sveriges konkurrenskraftighet globalt, det blir således viktigt att mäta resultat, ge eleverna en likvärdig skola samt investera i elevernas utbildning (Dahlstedt 2009, 75ff). Det framkommer i Skolvärldens ledarsida att demokratiska medborgare ska fostras, de ska lära sig kritiskt tänkande. Någonting Jane Af Sandeberg uttrycker i följande citat:

Det kan du ge dem(eleverna) även om du inte kan ge alla svar; du kan vägleda mot ett kritiskt tänkande. (Jane Af Sandeberg 2011, 4).

Skolan och pedagogernas roll är enligt LRF inte att styra och ge eleverna alla svar, utan istället ska eleverna koordineras mot ett kritiskt tänkande vilket ska bli elevernas egna. Kritiskt tänkande ska vara någonting självständigt och fostran till en demokratisk medborgare är en process där eleverna självständigt tar ansvar för demokratiska värden (Dahlstedt 2009, 83). Fostran till demokratiska medborgare å ena sidan och samtidigt tillgodose arbetsmarknadens efterfrågan på kompetent arbetskraft är en av skolans viktigaste uppgifter enligt Dahlstedt (2009, 34). Men i skärningspunkten mellan dessa två strävanden uppkommer aktivieringens politik som en teknik för att samtidigt fostra demokratiska medborgare som är kvalificerad arbetskraft. Dock ifrågasätter Fjelkner utbildningsväsendets rådande situation i Skolvärlden:

Ett av målen med skola och utbildning är att den ska vara likvärdig. Oavsett boendeort och socialt eller etiskt ursprung ska utbildningen för alla elever vara likvärdig. Ingen hävdar någon annan inställning. Verkligheten uppvisar däremot upp en helt annan sida av myntet. En skola som innebär att utbildningen är likvärdig för eleverna förutsätter att staten vågar styra på ett annat sätt än vad som skett under de senaste tjugo åren. (Fjelkner 2012, 4)

Vad som inte framkommer är hur Fjelkner definierar likvärdighet, vad är det som bör vara likvärdigt för alla elever oavsett bakgrund eller boendeort? Likvärdighetsbegreppet och valfrihetsbegreppet har historiskt varit motsatta, men succesivt har begreppen blivit möjliga att sammanföra. (Olson 2008, 101f). Likvärdighetsbegrepp får som LRF diskuterar en omvänd infallsvinkel och stämmer väl överens med det oberoende medborgarskapet. Likvärdighetsbegreppsomvandling pekar mot en ökad individfokusering i skolans medborgarfostran. I citatet ovan riktas fokus mot att utbildning oavsett bakgrund och boendeort ska vara likvärdig. Olson menar att likvärdig medborgarfostran blir utifrån denna individfokus riktad mot elevens valmöjligheter, skolan ska se till att stärka elevens egen talang och erbjuda möjligheter att utveckla sina särdrag vilket är i linje med Fjelknors utlåtande om att likvärdigheten inte ska baseras på några yttre omständigheter (Olson 2008, 102).

Utifrån det komunitära medborgarskapet så anses det oberoende medborgarskapet och dess tillhörande marknadsliberalism skapa en osund konkurrens där prismekanismen är styrande (Gynnerstedt 2001, 343). Medborgaren formas utifrån en konkurrerande individualism som inte fostrar medborgaren till att ta ansvar eller känna tillhörighet i samhället. LRF instämmer i det komunitära medborgarskapets kritik mot den rådande prismekanismen. I en diskussion om gymnasieskolors reklam för att locka elever skriver Fjellner:

Men hur fördelas eleverna på den utbildningsmarknad som har vuxit fram? Är det den som har mest resurser som vinner flest elever, eller den som har glättigast reklambroschyrer? (Fjellner 2012, 43).

Att ekonomiska resurser har blivit allt viktigare inom utbildningsväsendet är någonting som kännetecknar en workfare-regim. Dahlstedt beskriver att ekonomin i framtiden i allt större grad ska baseras på kunskap (Dahlstedt 2009, 21f), således är det viktigt för aktörerna på en utbildningsmarknad att attrahera elever till deras skolor för att kunna generera kapital. LRF väljer att kritisera vissa delar av den rådande utbildningssituationen exempelvis: bristen på likvärdig utbildning, fördelningen av elever och reklamens påverkan på valfriheten. Dock utesluts vilka konsekvenser det kan få för skolans medborgarfostrande uppdrag.

5.3.3 Sammanfattning av Skolvärldens ledarsida

På Skolvärldens ledarsida är värdena i det oberoende medborgarskapet mer framstående än det komunitära. Det anses viktigt att framtidens medborgare ska få en likvärdig skolgång, vilket innebär en individcentrad utbildning som fokuserar på valfrihet och uppnådda resultatet. Rättigheter och skyldigheter som är ett komunitärt medborgarvärde ses i Skolvärldens ledarsida leda till valfrihet och likvärdighet. Medborgaridealet som är önskvärt liknar den aktiva medborgaren. Medborgaren ska ständigt utvecklas och plussa på sina kompetenser, skolans likvärdighet ska ge alternativ som hjälper eleverna att lyckas med sina individuella ambitioner.

5.4 Likheter och skillnader mellan Lgr 11, Pedagogiska Magasinet och Skolvärlden

5.4.1 Likheter

Skolverket, LR och LRF är överens om att utbildning formar morgondagens medborgare. Det finns både likheter och skillnader om hur medborgarfostran ska gå till och vilka medborgarideal som ska gälla. Samtliga tre aktörer accepterar grundpremisen att utbildningsväsendet kan och ska reproducera samhällsliga diskurser och samtidigt förändra samhället. En viktig del av medborgarfostran är den för arbetslivet. Elever fostras både för att konkurrera nationellt som internationellt. Det är tydligt hur EU:s utbildningspolitiska ambitioner påverkar både Skolverket som LR och LRF. Ett av medborgaridealerna som genomsyrar det analyserade materialet från de tre aktörerna är det livslånga lärandet. Det är en plikt för framtidens medborgare att fostras till ett livslångt lärande, ett slags existensminimum för att kunna tillfredsställa arbetsmarknadens efterfrågan, säkerställa Sveriges konkurrensposition i en global kunskapsekonomi och maximera sitt egna välmående och utveckling.

Läroplanen skriver att medborgarfostran bör dels ske mot arbetslivet, men eleverna ska även aktivt delta i samhällslivet. Den ideala medborgaren i läroplanen är en ansvarsfull demokrat som värnar om mänskliga rättigheter och förstår demokratiska värderingar, likaså beskriver LR att eleven ska fostras till att förstå och förankra mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar. Likheterna mellan Lärarförbundet och Skolverkets ideala medborgare är stundtals slående. De argumenterar på liknande sätt hur den ansvariga demokraten ska fostras och värna om kommittära värden som exempelvis ansvar, tillhörighet och gemenskap. Lärarnas Riksförbund argumenterar i större grad för att medborgaren ska fostras i samhörighet med det oberoende medborgarskapet. Utifrån rationella beslut och individualism ska framtidens medborgare bli lärande entreprenörer som grundar sina beslut i kunskap och har valmöjligheten att välja inom utbildningsväsendet, en syn som delas med Skolverket. Läroplanen uppmuntrar eleverna till att välja och skolan ska ge eleverna valmöjligheter. De två lärarförbunden, LR och LRF, riktar båda kritik mot skolans- och välfärdens utveckling. Fackförbunden är kritiska mot hur välfärden ansågs vara en social rättighet till någonting

individuellt, där medborgaren fostras till att välja mellan olika alternativ. Valmöjligheterna är således både eftertraktade och kritiserade.

5.4.2 Skillnader

Skolvärlden och skolverket har olika syn på hur undervisningen ska utformas så den ska passa för alla. Skolverket skriver att utbildningen aldrig ska utformas lika för alla, medan LRF anser det av yttersta vikt att skolan är likvärdig. Likvärdigheten ska generera bättre resultat och ge varje elev bättre möjligheter. Begreppet får olika infallsvinklar hos de två aktörerna och i de olika materialen. Likvärdigheten är nära förknippat med anpassning och flexibilitet. Grundskolan ska inte utformas likformigt, utan eleverna ska få likvärdig utbildning och deras olikheter ska vara lika mycket värd. Utbildningsväsendet fostrar medborgare utifrån individuella intressen och behov. De individuella värdena står i fokus istället för en likformig utbildning.

I Lgr 11 finns det en vilja att inkludera och visa aktning för varje människas egenvärde, det ses som ett komunitärt värde. Eleven fostras sålunda till att ta ansvar både för sig själv och de utsatta. Utbildningen ska inte utformas likvärdigt eftersom det inte är inkluderande menar Skolverket. I Skolvärldens ledarsida menar man att en likvärdig skola är en rättighet, alltså ett komunitärt värde. Men rättigheten till en likvärdig utbildning sammankopplas med en ökad individuell fokus inom skolan. Varje elev ska ha valmöjligheten att stärka sin egen talang och utveckla sina särdrag. Kommunitära värden som rättigheter och skyldigheter fungerar för LRF som en språngbräda till värden som valfrihet på en utbildningsmarknad, vilket förespråkas av det oberoende medborgarskapet. I läroplanen får rättigheter och skyldigheter mer av ett eget värde, framtidens medborgare har förpliktelser mot omgivningen och samhället, men elevens egna rättigheter står lika mycket i fokus som hens skyldigheter.

Idealen som framhävs i Skolvärlden blir en medborgare som är i nära sammanknytning med EU:s rekommendationer om hur man skapar framtidens medborgare. LRF skiljer sig från LR i det avseendet, LR och deras tidning Pedagogiska Magasinet förespråkar ett livslångt lärande, men det ska komma från kommunitära värden. Det livslånga lärandet ska inte ses som någonting isolerat, det göds ur ett komunitärt medborgarskap med värden som engagemang, solidaritet, rättigheter och skyldigheter. Medborgaridealet är en medborgare som bidrar till Sveriges gemensamma välfärd, både genom att ta hand om de utsatta i samhället men även

genom att vidareutbilda sig och ständigt lära sig nya saker. LR argumenterar tydligt emot aktiveringens politik och idealet om den aktiva medborgaren. Medborgarfostran ska inte enbart generera medborgare som står till arbetsmarknadens förfogande, utan medborgare ska fostras till att bli något mer ett humankapital som ger Sverige konkurrensandelar globalt.

6 Slutdiskussion

Grundskolans roll som fostrare av framtidens medborgare är beständig, men de ideal, värderingar och kunskaper som anses relevanta är föränderliga. Medborgaren är inte en och samma, den förekommer i en rad olika skepnader. Varje skepnad återspeglar en samtid och dess samhällseliga- och medborgarskapandeideal (Dahlstedt & Olson 2013, 9). Analysen av mitt primärmaterial har lett fram till att jag kan konstatera att ett aktivt medborgarskap och det livslånga lärandet som styrande princip inom skolan anses av alla tre aktörer mer eller mindre självklara. Men det pågår en kamp kring begreppet livslångt lärande. I ett livslångt lärande och lusten till att fortsätta lära sig, finns det en problematik som blir tydlig i det analyserade materialet. Aktivering är en förutsättning för att elever ska kunna delta i ett livslångt lärande. Eleven fostras till att aktivt ta ansvar, fatta beslut och skolan vill även se att eleven blir en mobiliseringsbar medborgare som är flexibel till arbetsmarknadens krav och efterfrågan. Utbildningen ska enligt LRF vara likvärdig och ge eleverna möjligheten att själva fatta beslut, det är en syn som delas av både Skolverket och LR. Men enligt Dahlstedt är inte eleven fri att välja, utan tvingas ständigt ta ställning och göra val för att kunna leva sitt liv i korrelation med valets principer. Det är ett existentiellt krav att medborgaren ska göra val och det är en medborgerlig skyldighet att leva i enlighet med det livslånga lärandet (Dahlstedt 2009, 29).

I Pedagogiska Magasinet är idealet en medborgare som skapar sin egen framtid, är flexibel och anpassningsbar till arbetsmarknadens krav, samtidigt som medborgaren bidrar till välfärden och värnar om mänskliga rättigheter samt visar solidaritet med de utsatta i samhället. Det som utkristalliserats är att livslångt lärande är ett tomt begrepp som fylls med olika mening, beroende på vilken av mina tre aktörer som beskriver begreppet och i vilken kontext det sätts i. I statsvetenskaplig forskning finns det en dominerande syn på att medborgarfostran på 2010-talet är en typ av avancerad liberal styrning (Dahlstedt 2009, 29). Vilket möter motstånd av Lärarförbundet. Medborgaridealet som framhävs i min valda litteratur är ett entreprenörrellet subjekt som existerar i en verklighet där spänningsfältet mellan demokrati och marknad verkar upplöst. Skolan fostrar elever till ett livslångt lärande med allt det innebär, dock stöter det på motstånd både från andra aktörer. Aktörer som vill påverka diskussionen om skolans fostrande roll och vilka medborgarideal som är

dominerande. Pedagogiska Magasinet har ett medborgarideal som kan hänföras till 1960-talets utgångspunkt i kollektivets strävan och pliktkänsla. Medborgaren ska bidra till den gemensamma välfärden och vara en del av samhällskroppen. Det är en ansvarstagande samhällsmedlem som anses vara idealet (Dahlstedt & Olson 2013, 77). Dock vill Lärarförbundet samtidigt att det livslånga lärande ska vara en styrande princip i skolan och fostran öppnar upp för en förståelse att individens personliga lärandeprojekt ska grunda sig i en strävan för samhällets bästa. Slutligen kan jag konstatera att det är svårt att bedöma vilken reell inverkan Pedagogiska Magasinet och Skolvärldens ledarsidor har på grundskoleelevernas utbildning. Men det är tydligt att det finns en kamp kring vilka värden som ska genomsyra grundskolan och vilka ideal som anses önskvärda.

Referenser

- Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod: att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.
- Beckman, Ludvig, 2005. *Grundbok i idéanalys*. Stockholm: Santérus Förlag
- Bergström, Göran – Kristina Boréus, 2005. ”Idé- och ideologianalys”, i Bergström, Göran – Kristina Boréus (red.), *Textens mening och makt*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur AB, s. 149–178.
- Butcher, H – M Mullard, 2001 [1993] i Gynnerstedt, Kerstin, ”Medborgarskapsteorier i välfärdsfrågor – dimensioner och begrepp”, *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr. 4, s. 338–350.
- Cruikshank, Barbara, 2013 [1999] i Dahlstedt, Magnus – Maria Olson. *Utbildning, demokrati, medborgarskap*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Dahlstedt, Magnus, 2009. *Aktiveringens politik. Demokrati och medborgarskap för ett nytt millennium*. Malmö. Liber AB.
- Dahlstedt, Magnus – Maria Olson, 2013. *Utbildning, demokrati, medborgarskap*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Europeiska Gemenskapernas Kommission, arbetsdokument från kommissionen 2007/1009/SEC av den 7 juli 2007 om skolor för tjugohundratalet.
- Europaparlamentets och rådets rekommendation 2006/962/EG av den 12 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande.
- Fjelkner, Metta. 2012. Kunskap och erfarenhet drunknar i åsikter. *Skolvärlden*. 24 februari.
- Fjelkner, Metta. 2013. Nationell kunskapsskola för ökad likvärdighet. *Skolvärlden*. 24 januari.
- Fjelkner, Metta. 2012. Tid är inte bara pengar, utan också likvärdighet. *Skolvärlden*. 22 november.
- Gynnerstedt, Kerstin, 2001. ”Medborgarskapsteorier i välfärdsfrågor – dimensioner och begrepp”, *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr. 4, s. 338–350.
- Jansson, Bo. 2014. Stolta driver vi arbetet framåt. *Skolvärlden*. 9 juni.

Lgr 11 (2011), Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för grundskolan 2011, reviderad version 2016. Stockholm: Skolverket.

Lgr 69 (1969). *Läroplan för grundskolan 1969*. Allmän del. Skolöverstyrelsen. Stockholm: Svenskt Utbildningsförlaget Liber AB.

Lgr 80 (1980). *Mål och riktlinjer för grundskolan*. Utbildningsdepartementet. Stockholm: Liber Tryck.

Läraryrket, 2016. *Läraryrket*. [Elektronisk].
<https://www.lararforbundet.se/artiklar/lararforbundets-tidningar> Hämtdatum: [2017-04-25].

Läraryrket, 2013. *Vår stolta historia*. [Elektronisk].
<https://www.lararforbundet.se/artiklar/var-stolta-historia> Hämtdatum: [2017-04-26].

Lpo94 (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Skolverket. Stockholm: Liber AB.

Lärarnas Riksförbund, 2017. *Organisation och verksamhet*. [Elektronisk].
<https://www.lr.se/omlr/organisationochverksamhet.4.58a756071261d5f86948000808.html>
Hämtdatum: [2017-04-26].

Lärarnas Riksförbund, 2017. *Skolvärlden*. [Elektronisk].
<https://www.lr.se/blimedlem/medlemsformaner/medlemsformaner/skolvarlden.4.32acd38812e0d6cf8e080001133.html> Hämtdatum: [2017-05-05].

Marshall, Thomas Humphrey, (2013) [1950] i Dahlstedt, Magnus – Maria Olson. *Utbildning, demokrati, medborgarskap*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Mathiasson, Leif. 2011. Att synas och höras... *Pedagogiska Magasinet*. 10 maj

Mathiasson, Leif. 2012. Mellan det bekanta och det obekanta. *Pedagogiska Magasinet*. 19 november.

Mathiasson, Leif. 2012. Utbildningsvetenskaplig forskning hamnar fortfarande i skuggan. *Pedagogiska Magasinet*. 21 februari.

Mathiasson, Leif. 2010. Vår värdegrund? *Pedagogiska Magasinet*. 22 april.

Nordenson, Magdalena (2011). *Opinionsjournalistik: Att skriva ledare, kolumner och*

recensioner. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Olson, Maria (2008) *Från nationsbyggare till global marknadsnomad: Om medborgarskap i svensk utbildningspolitik under 1900-talet*, Department of Behavioural Science and Learning, Linköping University.

Pedagogiska Magasinet, u.å. *Om oss*. [Elektronisk]. <http://pedagogiskamagasinet.se/om-oss/>
Hämtdatum: [2017-05-05].

Nordin, Andreas (2012): *Kunskapens politik – en studie av kunskapsdiskurser i svensk och europeisk utbildningspolicy*. Växjö: Linneaus University press.

Reistad, Helena. 2016. Nyanserad diskussion om kunskap. *Pedagogiska Magasinet*. 23 september.

Reistad, Helena. 2016. Tillfälliga lösningar får inte bli permanenta. *Pedagogiska Magasinet*. 26 februari.

Reistad, Helena. 2014. Vila på demokratiska grunder. *Pedagogiska Magasinet*. 23 september.

Sandeberg Af, Jane. 2011. Vem vet egentligen bäst? *Skolvärlden*. 19 januari.

Sjöberg, Lena (2009). *Skolan och den "goda" utbildningen – för ett konkurrenskraftigt Europa*. Utbildning & Demokrati 18(1), 33-58. Malmö: Liber.

Skolverket, 2016. *Läroplaner, ämnesplaner och kursplaner*. [Elektronisk].
<https://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser> Hämtdatum: [2017-04-24].

Teorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara*. Samhällsvetenskaplig metod.

Skolvärlden, u.å. *Om skolvärlden*. [Elektronisk]. <http://skolvarlden.se/om-skolv%C3%A4rlden> Hämtdatum: [2017-04-25].

Vedung, Evert, 1977. *Det rationella politiska samtalet*. Stockholm: Alberts/Bonniers förlag.